

Des de quan hi ha contraban de tabac amb Andorra?

—N'hi ha constància des del segle XVIII. El tabac és un conreu que, a Andorra, va substituir la vinya al segon terç del segle XVII, i poc després ja feien contraban de tabac des de les veïnes comarques de l'Alt Urgell, la Cerdanya i el Pallars.

—El tabac, doncs, ja era producció andorrana a final del XVII?

—Això ho ha perfilat l'historiador David Mas Canalís. L'últim terç del segle XVII comença la substitució de la vinya pel tabac, que s'anirà estenent perquè és més rendible. De l'existència de feixes de vinyes a Andorra en queda constància documental, fins i tot toponímica, sobretot a les zones baixes, com Sant Julià de Lòria i algunes parts d'Andorra i Escaldes. Però com el vi del país era de baixa qualitat —no era del gust de tothom—, la vinya va ser substituïda progressivament pel tabac que, en principi, era un conreu prohibit.

—Prohibit?

—Després deixarà de ser-ho, però, fins i tot, un cop acabada la guerra de successió, el nou bisbe torna a prohibir el conreu del tabac. El fet és que ja era una activitat molt estesa que implicava des de les famílies més humils fins als grans propietaris i, finalment, es va imposar el tabac. I alhora va començar el contraban.

—Per què la substitució de la vinya pel tabac?

—El tabac va demostrar ser un cultiu molt remunerador que va revifar l'economia andorrana, juntament amb el ferro i l'exportació de bestiar.

—Fora del Principat d'Andorra no es conreava tabac enlloc?

—No. A l'Alt Urgell no es conreava tabac. A la ribera de l'Urgellet era ben visible la triada mediterrània: la vinya, l'olivera i el blat, fonamentalment el sègol, que tant es feia servir per a alimentar el bestiar com per al consum humà. A la Seu es va donar una especialització en el conreu de la vinya. Segons documents de l'època, el 37% dels conreus eren de vinya el 1862. Tenia poca sortida comercial però se'n venia a la Cerdanya -on les condicions climàtiques no són bones per a la vinya-, cap a Sort i també cap

“A la Seu impera una llei del silenci sobre el contraban”

L'historiador Josep Albert Mestres, autor d'“El contraban de frontera al Pirineu Català” (Farell Ed. 2011), explica a EL TEMPS l'origen del conreu de tabac a Andorra i del contraban d'aquest producte des del segle XVIII.

a Andorra: quan ja van fer la substitució de la vinya pel tabac, també venien vi o aiguardent a Andorra.

—El contraban de tabac, doncs, comença al segle XVII perquè a Catalunya no se'n conreava.

—Exacte. El tabac era un producte colonial i, per tant, monopoli de la

Corona. Com el tabac andorrà era molt més barat i les autoritats espanyoles volien fomentar la venda del producte colonial, d'aquí la persecució per les autoritats espanyoles del contraban de tabac.

—Com ha evolucionat aquest contraban?

—Hi ha diversos moments: depenent de la història i l'economia el contraban de tabac es combinava amb contraban de moltes altres coses. Al segle XIX, en els parèntesis bèl·lics de les guerres carlines, hi ha notícia d'un abundant contraban d'armes, tot i que no estigui molt estudiat, pel caràcter il·legal del contraban i la reticència dels protagonistes a parlar-ne. Sabem, però, que Andorra sovint esdevenia un refugi per a les partides carlistes. Com l'estat andorrà no tenia un cos policial o parapolicial ni un exèrcit, no podia fer front a les incursions carlistes. Per això rebia una doble amenaça: per part del governador de la Seu, que si no aturaven els carlins hi hauria una intervenció de les tropes espanyoles —i de fet van entrar-hi diverses vegades perseguint els carlins—, i per part dels comandaments carlins quan el Consell d'Andorra donava cap indicatiu de voler perseguir les partides carlistes.

—**El contraban de tabac canvia molt quan ja es produeix elaboració de cigarretes amb tabac americà?**

—A partir dels anys 50. Llavors no

sols es passa per la muntanya sinó també en automòbils. S'hi dediquen molts taxistes, que trafiquen amb tabac i també amb productes farmacèutics.

—**Però no sols taxistes. A *El contraban de frontera al Pirineu Català esmenteu els que anaven a peu i també els autobusos de l'Alsina Graells.***

—Sí, alguns xofers de l'Alsina Graells. Ells ho tenien més ben muntat perquè tenien una infraestructura més àmplia, més recursos, i perquè la connivència amb els agents de la Guàrdia Civil estava més consolidada. Es coneixien bé i no corrien cap risc.

—**Com s'ho feien?**

—Es fa difícil de dir perquè no hem pogut parlar mai amb carrabiners implicats. Segons testimonis del poble d'Aransa, on hi havia una petita caserna de carrabiners, aquests guàrdies civils sabien perfectament qui es dedicava al contraban però mai no van detenir ningú, tot i que rebien ordres dels seus superiors a Martinet o a la Seu d'Urgell d'empaitar-los. El que feien era avisar els dies que no sortirien de vigilància i així els contrabandistes sabien quan podien actuar. Això és perquè era gent implicada també en la població i, en aquella època de penúries de la postguerra, deixaven fer a canvi de lleties o altres favors veïnals.

—**Els donaven menjar a canvi de fer els ulls grossos?**

—Sí, és clar. Els seus fills es criaven amb els fills dels veïns. S'hi veien cada dia i estem parlant de després de la guerra, quan hi havia veritables problemes de subsistència.

—**Els contrabandistes d'Aransa feien el contraban a peu?**

—Sí. Pujaven al port de Perafita, que és el punt fronterer de la Cerdanya amb Andorra, i esperaven l'arribada de matxos carregats de fardells de tabac. Després baixaven fins a Martinet i des d'allà es distribuïa per tota la contrada i més enllà. També feien contraban de mules joves.

—**És el mateix que feien als pobles de l'Alt Urgell o del Pallars?**

—Sí. Aquests pobles fronterers que comparteixen un mateix espai no han vist mai el contraban com una il·legalitat. Ens movem en termes d'economia moral i la prioritat era cobrir les necessitats més bàsiques en èpoques de

tanta gana. Hi havia relacions veïnals a banda i banda de la frontera i fins i tot es compartien pastures, de manera que la línia fronterera no podia evitar el comerç amb l'altra banda, tampoc.

—**Sempre ha estat així?**

—Des del mateix moment en què es fixen les fronteres, comença el contraban. És cert que, al segle XIX, hi ha un enfortiment dels estats, que adopten polítiques proteccionistes, perquè estan fent la revolució industrial, etcètera. L'estat espanyol també ho fa i és quan es penalitza i es comença a perseguir molt més el contraban.

—**Ara és una altra cosa.**

—Des dels anys setanta, el contraban ha perdut aquesta justificació èpica i l'aurèola romàntica de la pura subsistència. Ara és diferent. Fins i tot tinc un testimoni contemporani que vinculava el contraban actual amb tràfic de droga, també. Aquest és un fenomen que s'hauria d'estudiar: si això ha passat aprofitant les mateixes estructures del vell contraban o els caps són uns altres. Això no ho sé. Si aquest contraban ha adquirit una estructura mafiosa, ho desconec.

—**Localment, però, el contraban es continua veient com una activitat no gaire delictiva?**

—Aquí a la Seu d'Urgell, sí, perquè és una ciutat que ha viscut secularment del contraban. La seva economia ha estat molt lligada i tothom, directament o indirectament, n'ha sortit beneficiat. La mateixa complicitat que esmentava entre els agents de la duana i els xofers de l'Alsina Graells, implicava també les autoritats militars, la Guàrdia Civil i el poder local.

—**Socialment, està acceptat el contraban?**

—Sí, sempre ho ha estat. A més, aquí impera una *omertà*, una llei del silenci sobre el contraban que no acaba d'entendre bé, perquè al Pallars o a la Cerdanya no passa. Són coses del passat i, per als antics contrabandistes d'Aransa o d'altres llocs, és com un triomf personal haver enganyat els carrabiners o haver-los subornat. Era com un joc. Però aquí a la Seu d'Urgell hi ha molta reticència a parlar sobre el contraban, fins i tot amb historiadors.

Alex Milian